

УДК 37.01:141.32:[929Пентиліук+929Волошина]
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2026-114-5>

СЕНСОЖИТТЄВИЙ УНІВЕРСУМ МАРІЇ ПЕНТИЛЮК І НІЛИ ВОЛОШИНОЇ: СМИСЛОТВОРЕННЯ В НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Шуляр Василь Іванович,
доктор педагогічних наук, професор, заслужений учитель України,
директор

Інститут прикладної педагогіки

vshuliar@ipp.org.ua
orcid.org/0000-0001-8643-0105

Мета. У статті здійснено концептуальну реконструкцію сенсожиттєвого універсуму М. Пентиліук і Н. Волошиної як двох комплементарних моделей української мовно-літературної освіти: комунікативно-діяльній та культурно-інтерпретаційній. **Методи.** Використано поняттєво-термінологічний, персоніологічний, порівняльний, структурно-логічний і проєкційний аналіз; матеріалом стали праці М. Пентиліук про мовну особистість, культуру професійного спілкування й інтегративну підготовку майбутнього вчителя-словесника, а також сучасні дослідження спадщини Н. Волошиної, зокрема праці про наукову школу, виразне читання, діалог мистецтв, національно-культурну ідентичність і патріотичне виховання. **Результати.** Доведено, що наукова діяльність обох професорок є формою культурно-освітнього служіння українському слову, дитині, учительству і майбутньому України. Універсум М. Пентиліук вибудовується навколо мовної особистості, комунікативної діяльності, професійного мовлення, інтеграції філологічних дисциплін; універсум Н. Волошиної – навколо учня-читача, художнього слова, естетичного виховання, діалогу мистецтв, національно-культурної ідентичності та навчальної книги як культурно-методичного тексту. Запропоновано порівняльну модель, що співвідносить спадщину вчених із проєкціями ОДМ: цільовою, програмною, декомпозиційною, методичною, взаємодійною, контентною, моніторинговою, ціннісною і розв'язковою. **Висновки.** М. Пентиліук і Н. Волошина не дублюють одна одну, а творять цілісну матрицю сучасної мовно-літературної освіти: перша забезпечує дію словом, друга – інтерпретацію і переживання слова. У синтезі вони формують методологічне підґрунтя для моделі Я-особистості майбутнього, здатної мислити, говорити, читати, творити, оцінювати й відповідально діяти.

Ключові слова: педагогічна персоніологія, мовна особистість, учень-читач, наукова школа, естетичне виховання, професійне спілкування, діалог мистецтв, освітня модель, ціннісна проєкція, проєкт «Освіта. Діти. Майбутнє».

THE MEANING-OF-LIFE UNIVERSE OF MARIIA PENTYLIUK AND NILA VOLOSHYNA: MEANING-MAKING IN SCIENTIFIC ACTIVITY

Shuliar Vasyl Ivanovych,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Honored Teacher of Ukraine,
Director

Institute of Applied Pedagogy

vshuliar@ipp.org.ua
orcid.org/0000-0001-8643-0105

Purpose. The article conceptually reconstructs the meaning-of-life universe of M. Pentyliuk and N. Voloshyna as two complementary models of Ukrainian language and literary education: a communicative-activity model and a cultural-interpretive model. **Methods.** The study applies conceptual-terminological, personological, comparative, structural-logical and projection-based analysis. The corpus includes M. Pentyliuk's works on language personality, professional communication culture and the integrative training of future language-and-literature teachers, as well as contemporary studies of N. Voloshyna's legacy concerning her scientific school, expressive reading, dialogue of arts, national-cultural identity and patriotic education. **Results.** The article substantiates that the scientific activity of both professors represents a form of cultural and educational service to the Ukrainian word, the child, teachers and the future of Ukraine. M. Pentyliuk's universe is structured around language personality, communicative activity, professional speech and the integration of philological disciplines. N. Voloshyna's universe is structured around the student-reader, the artistic word, aesthetic education, dialogue of arts, national-cultural identity and the textbook as a cultural-methodological text. A comparative model is proposed that correlates the researchers' legacy with the projections of the Education. Children.

Future project: target, programme, decomposition, methodological, interactional, content, monitoring, value and development projections. **Conclusions.** Pentyliuk and Voloshyna do not duplicate each other; they create an integral matrix of modern language and literary education. The former provides action through the word, while the latter provides interpretation and experience of the word. Their synthesis forms a methodological basis for the model of the future Self-personality capable of thinking, speaking, reading, creating, evaluating and acting responsibly.

Keywords: *pedagogical personology, language personality, student-reader, scientific school, aesthetic education, professional communication, dialogue of arts, educational model, value projection, the project «Education. Children. Future».*

Вступ. Осмислення життєтворчості видатних українських учених-методистів нині є не лише актом пошанування, а й способом відновлення методологічної цілісності української освіти. У ситуації цивілізаційних трансформацій, цифрового пришвидшення, зміни поколінь, кризи класно-урочної системи та загроз національній ідентичності особливої ваги набувають ті наукові системи, у яких знання не відривається від цінності, методика – від культури, а урок/заняття – від розвитку особистості.

До таких систем належать лінгводидактична спадщина Марії Іванівни Пентиліук і методика літературної освіти Ніли Йосипівни Волошиної. Ці дві постаті репрезентують дві домінуючі мовно-літературної освіти: мову як простір комунікативної діяльності та літературу як простір культурної інтерпретації. Якщо М. Пентиліук вибудовує модель формування мовної особистості через мовленнєву діяльність, культуру мовлення, професійне спілкування та інтеграцію філологічних дисциплін, то Н. Волошина утверджує модель учня-читача через художнє слово, естетичне переживання, національно-культурну ідентичність, педагогічну майстерність учителя-словесника і навчальну книгу.

Актуальність теми зумовлена потребою прочитати спадщину двох учених не лише як історію методичних ідей, а й як систему смислотворення, що може стати методологічною основою сучасної архітектури освіти. У проєкті «Освіта. Діти. Майбутнє» освіта осмислюється як керувана система цілей, результатів, діяльності, взаємодії, контентів, оцінювання, цінностей і розвитку. Саме у цю систему органічно входять ідеї М. Пентиліук і Н. Волошиної: перша дає мові діяльну й комунікативну рамку, друга – літературі культурно-ціннісну й інтерпретаційну глибину.

Мета статті – реконструювати сенсожиттєвий універсум М. Пентиліук і Н. Волошиної як дві комплементарні моделі смислотворення в українській мовно-літературній освіті та співвіднести їх із концептуальними засадами проєкту «Освіта. Діти. Майбутнє». Завдання: з'ясувати стан дослідження праць М. Пентиліук і текстів про Н. Волошину; уточнити поняття сенсожиттєвого універсуму в педагогічній персонології; визначити домінуючі універсумів двох професорів; провести порівняльний аналіз у логіці

освітніх проєкцій; окреслити практичну модель інтегрованого мовно-літературного заняття.

Теоретичне обґрунтування проблеми. Сенсожиттєвий універсум у межах цієї статті визначаємо як інтегральний простір особистісних і професійних смислів ученого, у якому цінності, наукові ідеї, методичні рішення, педагогічні практики та життєва позиція утворюють цілісну систему. Такий універсум не є біографічною метафорою. Це аналітична категорія, що дає змогу описати, як наукова діяльність набуває екзистенційного виміру, а особистість ученого стає джерелом методологічної традиції.

Теоретичний каркас дослідження утворюють три взаємодоповнювальні площини. Перша – соціологічна: наука як покликання і науковий етос, що вимагають інтелектуальної дисципліни, відповідальності, безкорисливості й служіння істині (Weber, 2004; Merton, 1973). Друга – філософсько-антропологічна: знання стає особистісно значущим тоді, коли між науковим пошуком і внутрішнім світом дослідника виникає смисловий резонанс. Третя – освітньо-проєкційна: сучасна освітня модель має бути не набором прийомів, а системою цілей, результатів, діяльності, взаємодії, контентів, доказів і розвитку.

У цій рамці спадщина М. Пентиліук і Н. Волошиної прочитується як система, зорієнтована на майбутнє. М. Пентиліук ставить у центр мовну особистість, яка діє словом, комунікує, мислить, самовиражається, професійно взаємодіє. Н. Волошина ставить у центр учня-читача, який входить у художній текст, переживає, інтерпретує, формує ціннісну позицію, національну і культурну ідентичність. Разом вони утворюють антропоцентричну модель мовно-літературної освіти, де дитина є не об'єктом навчання, а суб'єктом смислотворення.

Сучасні міжнародні освітні рамки також підтверджують продуктивність такого підходу. OECD Learning Compass 2030 акцентує агентність учня, здатність діяти відповідально й формувати майбутнє, а UNESCO вимагає, щоб технології та інновації в освіті застосовувалися відповідно до потреб учня, доказовості, справедливості та стійкості (OECD, 2019; UNESCO, 2023). Отже, ідеї М. Пентиліук і Н. Волошиної можуть бути введені у сучасну освітню архітектуру не як музейний спадок, а як жива методологія.

Методологія та методи. Методологія дослідження побудована на поєднанні педагогічної персонології, лінгводидактики, методики літературної освіти, аксіологічного й діяльнісного підходів. Персонологічний підхід дав змогу аналізувати М. Пентилюк і Н. Волошину не лише як авторок праць, а як учених-лідерок, довкола яких формувалися професійні спільноти, наукові школи, етика наставництва й культура методичного мислення.

Матеріалами дослідження стали праці М. Пентилюк про педагогічні умови виховання мовної особистості учнів середньої школи засобами української мови і літератури, культуру професійного спілкування майбутніх фахівців, інтегративний характер професійної підготовки майбутнього вчителя-словесника; дослідження спадщини Н. Волошиної, зокрема праці Н. Гоголь, С. Жили, Т. Яценко, В. Гладішева, І. Кучинської, М. Бачинської, О. Семенов; матеріали проєкту «Освіта. Діти. Майбутнє»/архітектури освітньої моделі.

Використано такі методи: поняттєво-термінологічний аналіз – для уточнення категорій «сенсожиттєвий універсум», «мовна особистість», «учень-читач», «наукова школа», «смыслотворення»; контент-аналіз – для виділення провідних ідей у працях і статтях; компаративний метод – для зіставлення спадщини М. Пентилюк і Н. Волошиної; структурно-логічне моделювання – для побудови порівняльної таблиці; проєкційний аналіз – для увідповіднення результатів дослідження з ідеями ОДМ.

Наукова новизна полягає у тому, що спадщину М. Пентилюк і Н. Волошиної розглянуто як взаємопов'язані сенсожиттєві універсуми; запропоновано типологію двох універсумів – комунікативно-діяльнісного та культурно-інтерпретаційного; обґрунтовано поняття інтегрованого мовно-літературного універсуму як переходу від мовної особистості й учня-читача до Я-особистості майбутнього; показано відповідність спадщини обох учених проєкціям ОДМ. Практична значущість полягає у можливості використання висновків для конструювання моделей занять, професійно-фахових студій, підручників, посібників, контентних пакетів і рубрик оцінювання.

Результати та дискусії

Стан дослідження: від персоналії до наукової школи

Додані джерела дають змогу істотно поглибити стан дослідження. Автореферат дисертації М. Бачинської фіксує, що Н. Волошина понад сорок років професійного життя присвятила розвитковій літературної освіти, була авторкою понад 300 наукових праць, науковою керівницею 42 дисертаційних робіт, укладачкою програм і співавторкою підручників, а під її керівництвом у 1994 р. розроблено і втілено Концепцію літературної освіти в Україні

(Бачинська, 2019: 1–2). Для нашої теми це важливо: йдеться не про окремі методичні знахідки, а про цілісний освітній напрям, що мав інституційний, програмний і кадровий виміри.

Праці Т. Яценко, В. Гладішева та автора статті уточнюють феномен наукової школи Н. Волошиної. Наукова школа розглядається як неформальна інтелектуальна спільнота, що постає довкола вченого-лідера, має спільність підходів, методів, стилю мислення, традицію наступності, підготовку наукових кадрів і суспільне визнання результатів (Яценко, 2020: 75–78). В. Гладішев наголошує на унікальності школи: Волошина поєднувала вчительський досвід і майже сорокарічний науковий стаж, підготувала п'ять докторів і 39 кандидатів наук, а її школа набула всеукраїнського масштабу завдяки регіональному поширенню ідей (Гладішев, 2025: 113–116). Нами вперше було сформульовано визначення «наукова школа професора Ніли Волошиної» (Шуляр, 2017).

Праці С. Жили вводять у дослідження аспект діалогу мистецтв. Дослідниця підкреслює, що Н. Волошина розкрила особливості паралельного вивчення літератури й образотворчого мистецтва, музики, театру, кіно, обґрунтувала їхню роль у формуванні активного естетичного реагування і співтворчості (Жила, 2017). На сторінці 8 подано візуальну схему умов естетичного сприймання літературного твору: ідейність і глибина змісту, безпосереднє сприймання явищ дійсності, інші види мистецтва. Ця схема цінна для ОДМ, бо фактично демонструє ранню модель контентно-діяльнісного пакету.

Праці Н. Гоголь доповнюють універсум Н. Волошиної аспектом виразного читання. Виразне читання трактується як засіб естетичного виховання, що поєднує техніку мовлення, логіко-емоційну виразність, позамовні засоби, літературознавчий і дійовий аналіз, жанрову специфіку тексту (Гоголь, 2018: 102–106). Це дає підстави розглядати читання як діяльність, що має не лише виконавський, а й інтерпретаційний, емоційно-ціннісний і смыслотворчий виміри.

І. Кучинська та М. Бачинська посилюють ціннісний блок статті: у педагогічних поглядах Н. Волошиної національно-культурна ідентичність ґрунтується на національному світогляді, культурі, мові, ідеї, а пріоритетними орієнтирами визначено патріотизм і духовність (Кучинська, 2018: 101–103). У студії про патріотичне виховання підкреслено, що підручник гуманітарного циклу має бути спрямований на формування національно свідомої, духовно багатого особистості, а домінувати має розмірковування, а не заучування, розвивальне, а не репродуктивне навчання (Кучинська, 2014: 156–158).

На відміну від розгалуженого корпусу досліджень про Н. Волошину праці про М. Пентилюк у нашій джерельній базі зосереджені передусім

навколо її власних текстів. Це не зменшує їхньої ваги, а навпаки, повертає аналіз до першоджерела. У працях М. Пентилюк мовна особистість розглядається як результат особистісно орієнтованого навчання, органічного поєднання знань, умінь і навичок, стимулювання мотивів саморозвитку, створення сприятливої атмосфери міжособистісного спілкування (Пентилюк, 2015а: 154–156).

Універсум Марії Пентилюк: дія словом

Сенсожиттєвий універсум М. Пентилюк вибудовується довкола мовної особистості. У цій категорії поєднано мовні знання, мовленнєву дію, комунікативну культуру, культуромовну відповідальність, здатність до саморозвитку і професійного самовираження. Мова у її системі не є лише об'єктом вивчення; вона є моделлю світу, інструментом мислення, способом соціальної взаємодії і ресурсом національного самоствердження.

У праці про педагогічні умови виховання мовної особистості дослідниця прямо пов'язує мовний і літературний розвиток із духовними, морально-етичними, естетичними й культуромовними якостями учня. Це означає, що мовна освіта в М. Пентилюк має не вузько граматичний, а особистісно-культурний зміст. У логіці проекту «Освіта. Діти. Майбутнє» (ОДМ) це відповідає цільовій проєкції: метою є не засвоєння теми, а становлення здатної до мовної дії Я-особистості.

Культура професійного спілкування переносить ідею мовної особистості в простір майбутньої професії. М. Пентилюк розглядає професійне мовлення як обмін думками в певній галузі знань чи діяльності, а мовленнєву комунікацію – як процес інформаційного обміну за допомогою вербальних і невербальних знакових систем через говоріння, слухання, читання і письмо (Пентилюк, 2015b: 145–147). Тут окреслено важливий методичний висновок: мовна підготовка має бути ситуативною, професійно орієнтованою, діяльнісною.

Інтегративний характер підготовки майбутнього вчителя-словесника у М. Пентилюк набуває особливого значення. Учена аналізує навчання студентів через асоціативні системні зв'язки між мовознавчим і літературознавчим циклами, показує функційні, інформаційні, хронологічні, супровідні, передуючі й перспективні міжпредметні контакти (Пентилюк, 2011: 287–291). Ця логіка повністю співвідноситься з архітектурою освітньої моделі: програмна проєкція визначає зміст, декомпозиційна – структуру діяльності, контентна – тексти й завдання, а взаємодійна – комунікативну організацію навчання.

Отже, універсум М. Пентилюк є комунікативно-діяльнісним. Його смислове ядро – віра в українське слово як основу формування мовної, культурної, професійної й громадянської

особистості. Його методична форма – навчання мови через діяльність, спілкування, текст, ситуацію, інтеграцію, рефлексію.

Універсум Ніли Волошиної: інтерпретація слова

Сенсожиттєвий універсум Н. Волошиної має культурно-інтерпретаційний характер. Його ядром є учень-читач, який через художнє слово входить у світ культури, національної пам'яті, естетичного досвіду і морального вибору. Література у цій системі не є лише предметом шкільного курсу; вона є способом духовної взаємодії поколінь і формування людини культури.

Педагогічна майстерність учителя-словесника у рефлексіях Н. Волошиної передбачає гуманітарну культуру, дослідницьку позицію, творчий складник діяльності, педагогічний і мовленнєвий артистизм, аксіологічну взаємодію вчителя й учня (Семенов, 2013: 2–4). У цій системі вчитель є не «оператором програми», а культурним посередником, який допомагає дитині зустрітися з текстом, автором, героями і власним внутрішнім світом.

Діалог мистецтв у спадщині Волошиної посилює культурологічну лінію літературної освіти. С. Жила демонструє, що міжмистецькі зв'язки забезпечують єдність навчання і виховання, комплексне розкриття навчальних проблем, активізацію методів і прийомів навчання, перенесення знань і умінь із різних предметів і мистецтв (Жила, 2017). Отже, літературна освіта не замикається в тексті, а розгортається в поліфонії мистецтв.

Виразне читання конкретизує смислотворчий механізм цієї моделі. У підручнику для 5-го класу, проаналізованому Н. Гоголь, учні засвоюють паузу, темп, логічний наголос, інтонацію, читання за ролями, виразне читання казок, віршів, пейзажів, портретів, діалогів, внутрішнього стану героя (Гоголь, 2018: 104–107). Це фактично є декомпозицією читацької діяльності: дитина не просто читає, а вчиться мислити інтонацією, чути підтекст, бачити образ, співреживати і творити.

Національно-культурна ідентичність у Н. Волошиної є ціннісною вертикаллю. Вона наполягає, що художня література має допомогти учневі пізнати національні, моральні й духовні цінності, сформувати громадянські, патріотичні й естетичні орієнтири. Саме тому навчальна книга у її системі є культурно-методичним текстом: вона має не лише подавати матеріал, а формувати світогляд, культуру читання, здатність до роздуму, переживання, оцінювання.

Порівняльний аналіз у логіці ОДМ

Зіставлення спадщини двох професорок у логіці проекту «Освіта. Діти. Майбутнє» (ОДМ) дає змогу виявити не опозицію, а комплементарність. М. Пентилюк відповідає за комунікативну дію словом, Н. Волошина – за культурну

Таблиця 1

**Порівняльна характеристика універсумів М. Пентилюк і Н. Волошиної
за проєкціями ОДМ**

Проекція ОДМ	М. Пентилюк	Н. Волошина	Інтегрований результат
Цільова	Формування мовної особистості, здатної діяти словом.	Формування учня-читача, здатного інтерпретувати художній текст.	Я-особистість майбутнього: мовна, читацька, культурна, громадянська.
Програмна	Мова як система діяльностей: говоріння, слухання, читання, письмо, професійна комунікація.	Література як система культурних текстів, цінностей, мистецьких зв'язків.	Мовно-літературна програма як єдність тексту, мовлення, культури.
Декомпозиційна	Мовна дія розгортається через ситуацію, завдання, текст, комунікативну мету.	Читацька дія розгортається через сприймання, аналіз, виразне читання, інтерпретацію.	Сценарій заняття: від смислової мотивації до продукту/доказу учня.
Методична	Комунікативний, діяльнісний, інтегративний підходи.	Естетичний, культурологічний, інтерпретаційний, міжмистецький підходи.	Методика інтегрованого мовно-літературного заняття.
Взаємодійна	Професійне спілкування, мовленнєва культура, діалог.	Аксіологічна взаємодія вчителя й учня, співпереживання, співтворчість.	Суб'єкт-суб'єктна співпраця як умова розвитку.
Контентна	Мовні, професійно-комунікативні, стилістичні й культуромовні тексти.	Художні тексти, мистецькі паралелі, навчальна книга, посібник.	Контентний пакет: текст + мовленнєва ситуація + мистецький контекст.
Моніторингова	Докази мовленнєвої дії: висловлення, діалог, аргументація, рефлексія.	Докази читацької дії: інтерпретація, виразне читання, оцінне судження.	Портфоліо мовно-літературного розвитку учня.
Ціннісна	Українська мова як простір самореалізації і професійної культури.	Художнє слово як простір духовності, патріотизму, естетичного виховання.	Українське слово як середовище смислу, дії і відповідальності.
Розвиткова	Саморозвиток мовної особистості, готовність до професійної комунікації.	Самоактуалізація учня-читача, розвиток культури почуттів.	Освітня модель, що навчається, оновлюється й масштабується.

інтерпретацію слова. У табл. 1 подано узагальнену модель.

Узагальнення засвідчує: М. Пентилюк і Н. Волошина не дублюють одна одну, а творять дві половини цілісної освітньої моделі. Універсум М. Пентилюк забезпечує мовленнєво-комунікативну дію, універсум Н. Волошиної – культурно-інтерпретаційне переживання і оцінювання слова. У синтезі вони дають змогу перейти від традиційного уроку до заняття як нової форми організації освітнього процесу в ОДМ.

Практичним наслідком такого синтезу є модель інтегрованого мовно-літературного заняття. Його формула: українське слово → текст/мовленнєва ситуація → діяльність → інтерпретація → продукт/доказ → рефлексія → оновлення досвіду. Мотиваційний етап ставить питання смислу; етап сприймання активізує читання й слухання; аналітичний етап поєднує мовний, стилістичний і літературний аналіз; діялісно-комунікативний етап організовує висловлення, діалог, рольове читання, дискусію; творчий етап завершується продуктом; рефлексивно-моніторинговий етап фіксує докази розвитку.

Таке заняття має відповідати сучасним вимогам доказовості. Продуктом/доказом можуть бути фрагмент виразного читання з партитурою, усне аргументоване судження, мініесеї, діалог за текстом, карта художньої деталі, комунікативне завдання, рефлексивний запис, цифровий контент. Важливо, щоб оцінювання не завершувало діяльність, а керувало її розвитком: рубрика, критерії успіху, самооцінювання і взаємооцінювання мають бути вбудовані в сценарій заняття.

Саме тут ідеї М. Пентилюк і Н. Волошиної переходять у площину «Освіта. Діти. Майбутнє»: дитина не просто засвоює тему, а входить у систему діяльності, смислу, цінності й доказового результату. М. Пентилюк дає мові рух, функцію, комунікацію; Н. Волошина дає слову глибину, красу, культуру, духовність. Разом вони формують архітектуру українського мовно-літературного майбутнього.

Висновки

1. Сенсожиттєвий універсум М. Пентилюк і Н. Волошиної є цілісною системою особистісно-професійних смислів, у якій наукова діяльність постає як форма культурно-освітнього служіння українському слову, дитині, учительству й майбутньому України.

2. Універсум М. Пентиліюк має комунікативно-діяльнісний характер. Його ядром є мовна особистість, а домінантами – педагогічні умови її виховання, культура професійного спілкування, інтегративна підготовка майбутнього вчителя-словесника, мовленнєва діяльність і професійна комунікація.

3. Універсум Н. Волошиної має культурно-інтерпретаційний характер. Його ядром є учень-читач, а домінантами – художнє слово, естетичне виховання, виразне читання, педагогічна майстерність учителя-словесника, діалог мистецтв, національно-культурна ідентичність і навчальна книга як культурно-методичний текст.

4. Порівняльний аналіз засвідчив комплексність двох моделей. М. Пентиліюк формує здатність діяти словом; Н. Волошина – здатність інтерпретувати, переживати й оцінювати слово. У синтезі вони творять основу сучасної мовно-літературної освіти як простору становлення Я-особистості майбутнього.

5. Увідповіднення спадщини обох учених з ідеями проекту «Освіта. Діти. Майбутнє» дає змогу побачити її сучасну методологічну продуктивність. Цільова, програмна, декомпозиційна, методична, взаємодійна, контентна, моніторингова, ціннісна проєкції та проєкція розвитку дають змогу перевести спадщину М. Пентиліюк і Н. Волошиної в практику моделювання занять, підручників, посібників і професійно-фахових студій.

6. Практична реалізація результатів можлива через створення інтегрованих мовно-літературних занять, у яких текст і мовленнєва ситуація стають середовищем мислення, взаємодії, інтерпретації, продукту/доказу й рефлексії.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в розробленні конкретних моделей занять, рубрик оцінювання мовно-літературної діяльності, контентних пакетів і цифрових версій навчальних матеріалів на основі ідей обох професорок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бачинська М. В. Педагогічна і науково-методична діяльність Н. Й. Волошиної (1940–2010 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Хмельницький, 2019. 23 с.
2. Гладишев В. В. Сучасний етап розвитку наукової школи професора Ніли Волошиної (до ювілею науковиці). 2025. № 4(107). С. 113–123. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2025.10>
3. Гоголь Н. В. Виразне читання на уроках української літератури як засіб естетичного виховання в науково-методичній спадщині Н. Й. Волошиної. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. 2018. Вип. 37. С. 102–112. DOI: [10.31376/2410-0897-2018-1-37-102-112](https://doi.org/10.31376/2410-0897-2018-1-37-102-112)
4. Жила С. Культурологічний аспект вивчення української літератури у дослідженнях Ніли Волошиної.

П'яти Волошинські читання. Творча майстерня Ніли Волошиної у проєкції філологічного простору Нової української школи : тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. Миколаїв : ОІППО, 2017. С. 50–54.

5. Кучинська І. О. Ідеї патріотичного виховання у педагогічних поглядах Ніли Волошиної. *Збірник наукових праць*. 2014. Вип. 16. С. 156–160.

6. Кучинська І. О. Формування національно-культурної ідентичності особистості в педагогічних поглядах Ніли Волошиної. *Збірник наукових праць*. 2018. Вип. 25. Ч. 1. С. 101–105. DOI: [10.32626/2309-9763.2018-25.101-105](https://doi.org/10.32626/2309-9763.2018-25.101-105)

7. Наукові основи методики літератури : навчально-методичний посібник / за ред. Н. Й. Волошиної. Київ : Ленвіт, 2002. 344 с.

8. Пентиліюк М. І. Інтегративний характер професійної підготовки майбутнього вчителя-словесника. *Педагогічні науки*. 2011. Т. 1. № 58. С. 287–292.

9. Пентиліюк М. І. Культура професійного спілкування майбутніх фахівців. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2015. № 4(51). С. 144–150.

10. Пентиліюк М. І. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах : підручник. Київ : Ленвіт, 2009. 400 с.

11. Пентиліюк М. І. Педагогічні умови виховання мовної особистості учнів середньої школи засобами української мови і літератури. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2015. Вип. 57. С. 154–160.

12. Семенов О. М. Педагогічна майстерність учителя-словесника в дослідницьких рефлексіях Н. Волошиної. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2013. № 9. С. 2–4.

13. Шуляр В. І. Професійно-фахова студія як форма розвитку методичної компетентності педагога Нової української школи (за ідеями професора Ніли Волошиної). 2023. № 1(96). С. 3–20. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.1.2023.01>

14. Шуляр В. І. Осмислюючи науковий доробок професора Ніли Волошиної ... : збірник статей. Миколаїв : ОІППО, 2017. 88 с.

15. Шуляр В. І. Спадщина професора Н. Волошиної і методичні імперативи сучасного уроку літератури. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2014. № 1. С. 22–25.

16. Шуляр В. І. Освіта. Діти. Майбутнє. Архітектура освітньої моделі: механізми реалізації. Рукопис. Київ, 2026.

17. Фурман О., Колотило О., Шуляр В. Методологія створення моделей навчання: проєкції «Освітня діяльність – Контенти». Рукопис. Київ, 2026.

18. Шуляр В. І., Гладишев В. В. Сенсожиттєвий універсум професорки Ніли Волошиної: смислотворення у науковій діяльності та посібникотворенні. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія «Педагогіка»*. 2026. № 1(36). С. 82–88. DOI: [10.33842/22195203-2026-36-137-82-88](https://doi.org/10.33842/22195203-2026-36-137-82-88)

19. Яценко Т. О. Н. Й. Волошина – фундатор наукової школи в методиці навчання української літератури. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 2. С. 75–86. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2020-2-75-86>

20. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2020. 278 p.

21. Dewey J. Experience and Education. New York : Macmillan, 1938. 116 p.

22. Merton R. K. The Sociology of Science: Theoretical and Empirical Investigations. Chicago : University of Chicago Press, (1973). 636 p.

23. Nussbaum M. C. Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities. Princeton : Princeton University Press, 2010. 168 p.

24. OECD. OECD Learning Compass 2030: A Series of Concept Notes. Paris : OECD, 2019. URL: <https://www.oecd.org/en/data/tools/oecd-learning-compass-2030.html>

25. UNESCO. Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. Paris : UNESCO, 2021. 186 p.

26. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education: A Tool on Whose Terms? Paris : UNESCO, 2023. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000385723>

REFERENCES:

1. Bachynska, M. V. (2019). Pedagogichna i naukovometodychna diialnist N. Y. Voloshynoi (1940–2010 rr.) [Pedagogical and scientific-methodological activity of N. Y. Voloshyna (1940–2010)] (Extended abstract of Candidate's thesis). Khmelnytskyi [in Ukrainian].

2. Council of Europe. (2020). Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Companion volume. Council of Europe Publishing.

3. Dewey, J. (1938). Experience and education. Macmillan.

4. Furman, O., Kolotylo, O., & Shuliar, V. (2026). Metodolohiia stvorennia modelei navchannia: Proieksi «Osvitnia diialnist – Kontenty» [Methodology for creating learning models: Projections «Educational activity – Contents»] [Manuscript]. Kyiv [in Ukrainian].

5. Gladyshev, V. V. (2025). Suchasnyi etap rozvytku naukovo shkoly profesora Nily Voloshynoi (do yuvileiu naukovytsi) [The current stage of development of Professor Nila Voloshyna's scientific school (for the scholar's anniversary)]. Veresen, 4(107), 113–123. <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2025.10> [in Ukrainian].

6. Hohol, N. V. (2018). Vyradne chytannia na urokakh ukrainskoi literatury yak zasib estetychnoho vykhovannia v naukovometodychnii spadshchyni N. Y. Voloshynoi [Expressive reading in Ukrainian literature lessons as a means of aesthetic education in N. Y. Voloshyna's scientific-methodological legacy]. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka. Pedahohichni nauky*, 37, 102–112. <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2018-1-37-102-112> [in Ukrainian].

7. Kuchynska, I. O. (2014). Idei patriotychnoho vykhovannia u pedahohichnykh pohliadakh Nily Voloshynoi [Ideas of patriotic education in the pedagogical views of Nila Voloshyna]. *Zbirnyk naukovykh prats*, 16, 156–160 [in Ukrainian].

8. Kuchynska, I. O. (2018). Formuvannia natsionalnokulturnoi identychnosti osobystosti v pedahohichnykh pohliadakh Nily Voloshynoi [Formation of national-cultural identity of a personality in Nila Voloshyna's pedagogical views]. *Zbirnyk naukovykh prats*, 25(1), 101–105. <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2018-25.101-105> [in Ukrainian].

9. Merton, R. K. (1973). The sociology of science: Theoretical and empirical investigations. University of Chicago Press.

10. Nussbaum, M. C. (2010). Not for profit: Why democracy needs the humanities. Princeton University Press.

11. OECD. (2019). OECD Learning Compass 2030: A series of concept notes. OECD. <https://www.oecd.org/en/data/tools/oecd-learning-compass-2030.html>

12. Pentyliuk, M. I. (2009). Metodyka navchannia ukrainskoi movy v serednikh osvithnikh zakladakh [Methodology of teaching Ukrainian in secondary educational institutions]. Kyiv: Lenvit [in Ukrainian].

13. Pentyliuk, M. I. (2015a). Kultura profesiinoho spilkuvannia maibutnikh fakhivtsiv [Culture of professional communication of future specialists]. *Naukovyi visnyk MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho. Pedahohichni nauky*, 4(51), 144–150 [in Ukrainian].

14. Pentyliuk, M. I. (2015b). Pedahohichni umovy vykhovannia movnoi osobystosti uchniv serednoi shkoly zasobamy ukrainskoi movy i literatury [Pedagogical conditions for educating secondary school students' language personality by means of Ukrainian language and literature]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Serii «Filolohichna»*, 57, 154–160 [in Ukrainian].

15. Pentyliuk, M. I. (2011). Intehrativnyi kharakter profesiinoi pidhotovky maibutnoho vchytelia-slovesnyka [The integrative nature of professional training of the future language and literature teacher]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical Sciences*, 1(58), 287–292.

16. Semenoh, O. M. (2013). Pedahohichna maisternist uchytielia-slovesnyka v doslidnytskykh refleksiakh Nily Voloshynoi [Pedagogical mastery of the language-and-literature teacher in Nila Voloshyna's research reflections]. *Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli*, 9, 2–4 [in Ukrainian].

17. Shuliar, V. I. (2014). Spadshchyna profesora N. Voloshynoi i metodychni imperatyvy suchasnoho uroku literatury [Professor N. Voloshyna's legacy and methodological imperatives of the modern literature lesson]. *Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli*, 1, 22–25 [in Ukrainian].

18. Shuliar, V. I. (2017). Osmysliuuchy naukovy dorobok profesora Nily Voloshynoi...: Zbirnyk statei [Reflecting on the scholarly legacy of Professor Nila Voloshyna...: Collection of articles]. OIPPO.

19. Shuliar, V. I. (2023). Profesiino-fakhova studiiia yak forma rozvytku metodychnoi kompetentnosti pedahoha Novoi ukrainskoi shkoly (za ideiami profesora Nily Voloshynoi) [Professional-subject studio as a form of developing methodological competence of a New Ukrainian School teacher (based on Professor Nila Voloshyna's ideas)]. *Veresen*, 1(96), 3–20. <https://doi.org/10.54662/veresen.1.2023.01> [in Ukrainian].

20. Shuliar, V. I. (2026). Osvita. Dity. Maibutnie. Arkhitektura osvitnoi modeli: Mekhanizmy realizatsii [Education. Children. Future. Architecture of the educational model: Implementation mechanisms] [Manuscript]. Kyiv [in Ukrainian].
21. Shuliar, V. I., & Hladyshev, V. V. (2026). Sensozhyttiievi universum profesorky Nily Voloshynoi: Smyslotvorennia u naukovii diialnosti ta posibnykotvorenni [The meaning-of-life universe of Professor Nila Voloshyna: Meaning-making in scientific activity and textbook development]. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Seriia: Pedahohika*, 1(36), 82–88. <https://doi.org/10.33842/22195203-2026-36-137-82-88> [in Ukrainian].
22. UNESCO. (2021). Reimagining our futures together: A new social contract for education. UNESCO.
23. UNESCO. (2023). Global education monitoring report 2023: Technology in education: A tool on whose terms? UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000385723>
24. Voloshyna, N. Y. (Ed.). (2002). *Naukovi osnovy metodyky literatury* [Scientific foundations of literature methodology]. Kyiv: Lenvit [in Ukrainian].
25. Weber, M. (2004). *The vocation lectures*. Hackett Publishing.
26. Yatsenko, T. O. (2020). N. Y. Voloshyna – fundator naukovoi shkoly v metodytsi navchannia ukrainskoi literatury [N. Y. Voloshyna as the founder of a scientific school in the methodology of teaching Ukrainian literature]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, 2, 75–86. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2020-2-75-86> [in Ukrainian].
27. Zhyla, S. (2017). Kulturolohichni aspekt vyvchennia ukrainskoi literatury u doslidzhenniakh Nily Voloshynoi [Cultural approach to studying Ukrainian literature in the research of Nila Voloshyna]. In *P'iati Voloshynski chytannia. Tvorchia maisternia Nily Voloshynoi u prospektsii filolohichnoho prostoru Novoi ukrainskoi shkoly – Fifth Voloshyna Readings. Creative Workshop of Nila Voloshyna in the Perspective of Philological Space of the New Ukrainian School*, 50–54. Mykolaiv: OIPPO [in Ukrainian].

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 13.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.05.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026